

מערך שיעור בתנ"ך לכבוד 70 שנה למדינת ישראל

העלייה הראשונה והעולה הראשון לארץ ישראל בראשית י"ב 9-1

שלב ראשון - פתיחת השיעור והצגת הנושא (על פי עמ"ר)

המורה יסביר שמטרת השיעור היא להתייחס ל-70 שנה למדינת ישראל. הנושא שיידון ביחידת ההוראה הוא נושא העלייה לארץ, הסיבות לעלייה והקשיים הרגשיים והטכניים שבה¹.

החוויה של אדם העוזב את מקומו המוכר, את משפחתו ואת תרבותו ומגיע למקום לא מוכר באה לידי ביטוי בסיפור של בראשית י"ב 9-1

שלב שני - החיבור בין נושא העלייה לארץ ישראל לבראשית י"ב 9-1

בראשית י"א 27-31

כז ואלה תולדות תרח תרח הוליד את-אברם את-נחור ואת-הרן והרן הוליד את-לוט... **כט** ויקח אברם ונחור להם נשים שם אשת-אברם שרי ו... **ל** ותהי שרי עקרה אין לה ולד. **לא** ויקח תרח את-אברם בנו ואת-לוט בן-הרן בן-בנו ואת שרי פלתו אשת אברם בנו ויצאו אתם מאור כשדים ללקת ארצה כנען ויבאו עד-הרן וישבו שם.

בראשית י"ב 9-1

א ויאמר יהוה אל-אברם לך-לך מארצה וממולדתך ומבית אביך אל-הארץ אשר אראך.
ב ופעשד לגוי גדול ואברכה ואגדלה שמך והיה ברכה. **ג** ואברכה מברכה ומקללך אאר ונברכו בך כל משפחות האדמה.
ד וילך אברם כאשר דבר אליו יהוה וילך אתו לוט ואברם בן-חמש שנים ושבעים שנה בצאתו מחרן.
ה ויקח אברם את-שרי אשתו ואת-לוט בן-אחיו ואת-כל-רכושם אשר רכשו ואת-הנפש אשר-עשו בחרן ויצאו ללקת ארצה כנען ויבאו ארצה כנען.
ו ויעבר אברם בארץ עד מקום שכם עד אלון מורה והכנעני אז בארץ. **ז** וירא יהוה אל-אברם ויאמר לירעה אתן את-הארץ הזאת ויבן שם מזבח ליהוה הנראה אליו. **ח** ויעתק משם ההרה מקדם לבית-אל ויט אהלה בית-אל מים והעי מקדם ויבן-שם מזבח ליהוה ויקרא בשם יהוה. **ט** ויסע אברם הלוך ונסוע הקנבה.

¹ אם כל היחידה נלמדת במסגרת שיעורי תנ"ך אז יש להתחיל עם הטקסט מבראשית ואח"כ לדבר על הרלוונטיות לימינו. יחידת הוראה זו נכתבה באופן מפורט לכיתה שטרם למדה את בראשית י"ב 9-1. בנספח תופיע הצעה נוספת לכיתות שלמדו יחידה זו.

א. בפסוק 1 אלוהים מתגלה לאברהם עם ציווי. מה הוא מצווה עליו? ובאיזו דרך הוא אומר לו את הצו?

לעזוב את ארצו, מולדתו ומשפחתו וללכת למקום לא ידוע
הצו נאמר בהדרגה מהקל אל הקשה כדי לרכז את הקושי בביצוע הצו

ב. אלוהים רוצה לתגמל את אברהם אם יבצע את הצו ובפסוקים 2-3, 7 מבטיח לו הבטחות אישיות, משפחתיות ולאומיות בתמורה לביצוע הצו. מהן ההבטחות? צטט כל הבטחה והסבר אותה

- וְאֶעֱשֶׂה לְךָ גְדוֹלָה, - תהיה לגוי גדול, אבי האומה
- וְאֶבְרַכְךָ - תזכה לברכות מה'
- וְאֶגְדָּלְךָ שָׁמַיְךָ - תהיה מפורסם ומכובד בקרב הבריות
- וְהָיִיתָ בְּרַכָּה. - תהיה מבורך תמיד
- וְאֶבְרַכְךָ, מְבָרְכֶיךָ - מי שיברך אותך יהיה מבורך
- וּמְקַלְלֶיךָ, אָאֵר - מי שיקלל אותך יהיה מקולל.
- וְנִבְרַכְוּ בְּךָ, כָּל מְשֻׁפָּחֵת הָאָדָמָה - האנושות תתברך בזכותך.
- לְזָרְעֶיךָ אֶתְּןָ אֶת-הָאָרֶץ הַזֹּאת – הבטחת הארץ לצאצאי אברהם

ג. לבקש מהתלמידים לעשות תעודת זהות לאברהם לפי שני הטקסטים שבתניבת הטקסט :

זוהי משימה אישית לתלמידים שבה יצטרכו לאתר פרטים מהטקסט. מטרתה להציף ולהבין את הקשיים שבצו האלוהי ובהבטחות שניתנו לאברהם כגמול על ביצוע הצו):

- גיל- 75 שנים
- מצב משפחתי- נשוי ללא ילדים ולפי בראשית י"א 30 אשתו עקרה ואין לה ולד
- מצב כלכלי- אמיד, בעל רכוש
- ארץ מולדת- אור כשדים
- מקום מגורים- חרן

ד. לבקש מהתלמידים לאתר הקשיים העולים מתוך תעודת הזהות ומתוך הטקסטים ומיונם לפי סוגים

קשיים העולים בעקבות הצו	קשיים העולים בנוגע להבטחות שניתנו לאברהם
1 קושי פיסי - בשל גילו המבוגר	ההבטחה לצאצאים ולעם עומדת בסתירה למציאות כי אשתו של אברהם עקרה ואין להם ילדים
2 קושי רגשי - לעזוב את בית אביו, משפחתו	הבטחת ארץ כנען לצאצאי אברהם עומדת בסתירה למציאות כי "הכנעני אז בארץ", הארץ מיושבת בעם אחר
3 קושי כלכלי- להתארגן ולמצוא מקור פרנסה	ההבטחות הם לעתיד הרחוק ולכן אברהם לא יזכה ליהנות מהם או לראות את התגשמותם
4 קושי רגשי- לעזוב את המוכר בפעם השנייה וללכת אל מקום שאינו מוכר	
5 קושי חברתי- להשתלב במקום החדש	
6 קושי פיסי- לעבור את המסע המפרך בגילו המופלג	

ה. האם לדעתך ההבטחות הוגנות לאור השינוי שאברהם אמור לעשות בחייו?

כן - אבי אומה, הבטחת ארץ

לא - ההבטחות סותרות את המציאות: ההבטחות לעתיד הרחוק, אשתו עקרה, הארץ תפוסה בפסוק 7

ו. מהי הדילמה העומדת בפני אברהם בעקבות הקשיים ואילו ערכים עולים בדילמה זו?

האם לעלות לארץ למרות הקשיים ובכך לקיים את ערך הצייתנות, אהבת הארץ והאמונה באל או לסרב לצו האלוהי ובכך לקיים את ערך כבוד ההורים והמשפחה ואת ערך הנאמנות למשפחה?

ז. כיצד פתר אברהם את הדילמה? בסס תשובתך על הכתוב

אברהם החליט לעלות לכנען ובכך לציית לאל "וַיֵּלֶךְ אַבְרָם כְּאִשְׁרֵי דְבַר אֱלֹהֵי יְהוָה" (פס' 4)

ח. מה אתה מרגיש לגבי המעשה של אברהם?

ט. מה היית עושה במקומו? הסבר

תשובות המשקפות את קולו האישי של התלמיד

י. מהם הערכים שעולים מתוך הקטע וכיצד הם משתקפים בטקסט?

• ערך הצייתנות

"וַיֵּלֶךְ אַבְרָם כְּאִשְׁרֵי דְבַר אֱלֹהֵי יְהוָה" (פס' 4)

• ערך אהבת הארץ

"וַיַּעֲבֹר אַבְרָם כְּאִשְׁרֵי דְבַר אֱלֹהֵי יְהוָה .. וְהָעִי מִקְדָּם .

"ח וַיַּעֲתֶק מִשָּׁם הַהֶרֶה מִקְדָּם לְבֵית-אֵל וַיֵּט אֶהְלֵה בֵּית-אֵל מִיָּם "

"ט וַיִּסַּע אַבְרָם הַלְוַי וַיְסֻעַ הַגְּגֵבָה"

• ערך האמונה באלוהים

" וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה הַנִּרְאָה אֵלָיו "

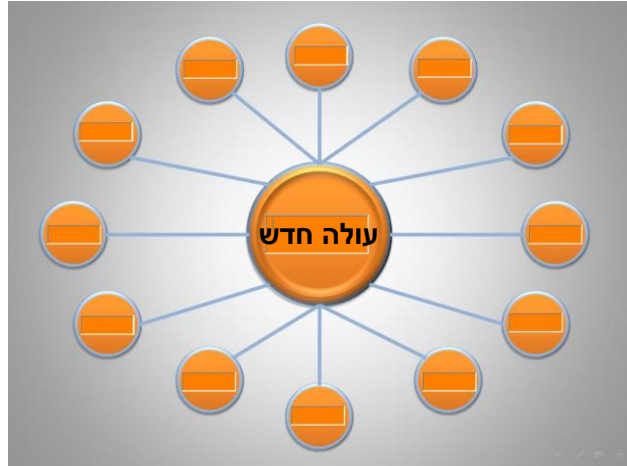
" וַיִּבֶן-שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה וַיִּקְרָא בְּשֵׁם יְהוָה "

ט. אם כך מה בהתנהלותו של אברהם מצדיק את הבחירה שלו כאבי האומה?

היווה דוגמא לערכים חשובים באדם. ציית ללא עוררין, באמונה שלמה באל למרות כל הקשיים שהיו כרוכים בה(שדיברנו עליהם) ולמרות שבתקופתו עדיין לא הייתה הכרה באל ובשל נטייתו להפיץ את האמונה ברבים, לקרוא בשם ה' (התשובה המוסמכת, אותה מגלה לנו התורה בפרק י"ח, היא: בגלל מחויבותו לדרך ה', שהיא עשיית משפט צדק. זאת מחויבות עמוקה עד כדי כך שהוא מעז לדרוש מאלוקים בכבודו ובעצמו שיעשה משפט. זאת מחויבות עמוקה כל כך עד שה' יודע שאברהם ינחיל אותה גם לדורות הבאים: כי יְדַעְתִּיו לְמַעַן אֲשֶׁר יִצְנֶה אֶת בְּנָיו וְאֶת בֵּיתוֹ אַחֲרָיו וְשָׁמְרוּ דְרָךְ ה' לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט . (בסיוע המאמר: חידת בחירתו של אברהם/ תמר ורדיגר, <http://lib.cet.ac.il/pages/item.asp?item=22249>)

שלב שלישי : רלוונטיות העלייה לארץ לימינו והקשיים הכרוכים בה

א. המורה יכתוב על הלוח את המילים "עולה חדש" ומבקש מהילדים לציין פרטים הקשורים לעולה חדש תוך כתיבתם בשמש אסוציאציות

ב. מיון הפרטים

למיון את הדברים שהעלו התלמידים על פי נושאים הקשורים לעניין העלייה והעולים ולפתח דיון על כך (אפשר לעשות יחד או לתת לכל תלמיד לעשות באופן אישי):

סיבות לעלייה (ציונות ואהבת הארץ, אנטישמיות בחו"ל, מצב כלכלי קשה, ריחוק ממשפחה)
רגשות (פחד, התרגשות, שמחה, עצב...)

קשיים (דילמה אם לעלות לארץ או להישאר בגלות, תרבותי, כלכלי, שפה, חברתי, רגשי)

פתרונות לסיוע ברמה הלאומית (סיוע מתוקף המדינה בתחום הכלכלי- מס הכנסה, מרכזי קליטה)

פתרונות לסיוע ברמה האישית (סיוע חברתי של הפרט לשלב אותם בחברה ולסייע להם בקושי השפה והתרבות)

חשוב מאוד בדיון להציף את הרגשות ואת הקשיים ומאידך לדון בחובה שלנו כחברה לדאוג לעולים ולסייע להם בקשיים אלה:
מהו הקושי הגדול לדעתך שאתו מתמודדים העולים וכיצד אתה יכול לסייע להם?

ג. התייחסות לערכים

לשאול את התלמידים אילו ערכים עולים מהפרטים שנאמרו? וכיצד הם באים לידי ביטוי ביחס כלפי העולים בארץ בימינו? (הערכים יכולים להשתנות בהתאם לדיון שנעשה).

דוגמא- ערך אהבת הארץ: עולים רבים מחליטים להגיע לארץ בשל ערך הציונות ואהבת הארץ.
לפי כך ארץ ישראל היא ביתם של היהודים

בנק ערכים:

ערך כבוד האדם, ערך אהבת הארץ, ערך האנושיות, ערך האדיבות, ערך האמונה באלוהים,
ערך בין אדם לחברו, ערך ההסתגלות, ערך ההתנדבות, ערך חופש הבחירה, ערך כיבוד האדם,
ערך עזרה לזולת, ערך הנתינה, ערך העצמאות, ערך תרומה חברתית

שלב רביעי- המסע לארץ ישראל של יהדות אתיופיה²

השיר מספר על קשיי העלייה של יהודי אתיופיה למדינת ישראל ב "מבצע משה", המבצע הראשון בו הגיעו עולים רבים מאתיופיה לישראל.

יש לחלק לילדים את מילות השיר ולהשמיעו בעזרת הקישור :

המסע לארץ ישראל

<https://www.youtube.com/watch?v=0VpizwwPMFY>

מילים: חיים אידיסיס,
לחן: שלמה גרוניך

הֵיָרַח מְשָׁגִיחַ מֵעַל,
עַל גְּבִי שֶׁק הָאֵכֶל הַדֵּל,
הַמְדַבֵּר מִתַּחַתִּי, אֵין סוֹפוּ לְפָנַי
וְאִמִּי מִבְּטִיחָה לְאִחֵי הַקֵּטָנִים:

עוֹד מְעַט, עוֹד קִצָּת,
לְהָרִים רִגְלִים,
מֵאֲמָץ אַחֲרוֹן לְפָנֵי יְרוּשָׁלַיִם.

אוֹר יָרַח, הַחֲזֵק מֵעַמֵּד,
שֶׁק הָאֵכֶל שְׁלֵנוּ אֵבֵד,
הַמְדַבֵּר לֹא נִגְמַר, יְלִלוֹת שֶׁל תַּנִּים
וְאִמִּי מִרְגִיעָה אֶת אִחֵי הַקֵּטָנִים:

עוֹד מְעַט, עוֹד קִצָּת,
בְּקִרְוֵב נִגְאָל,
לֹא נִפְסִיק לְלַכֵּת לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל.

וּבְלִילָה תִקְפוּ שׁוֹדְדִים
בְּסַכִּין, גַּם בְּחֶרֶב חֲדָה,
בַּמְדַבֵּר דָּם אִמִּי, הֵיָרַח עֲדֵי
וְאִנִּי מִבְּטִיחָה לְאִחֵי הַקֵּטָנִים:

בְּיָרַח דְּמוּתָהּ שֶׁל אִמִּי
מִבְּטִיחָה בִּי, אִמָּא, אֵל תַּעֲלָמִי;
לוֹ הֵיָתָה לְצַדִּי, הִיא הֵיָתָה יְכוּלָה
לְשַׁכְנֵעַ אוֹתָם שְׂאֵנִי יְהוּדִי.

² בסיוע ממאמר באתר מט"ח <http://lib.cet.ac.il/pages/item.asp?item=19047>

עליית יהודי אתיופיה לארץ ישראל כפי שמתוארת בשיר כרוכה בקשיים רבים בדומה לאברהם אבינו.

1. מדוע החליטו יהודי אתיופיה לעלות לארץ?
2. מהם הקשיים הפיסיים שאיתם התמודדו העולים במסעם כפי שמוצגים בשיר? ציין וסמן בשיר
3. מהם הקשיים הרגשיים שאיתם התמודדו העולים במסעם כפי שמוצגים בשיר? ציין וסמן בשיר
4. עם הגעתם לארץ ישראל התמודדו יהודי אתיופיה עם קושי נוסף. מהו הקושי? וכיצד המדינה הכריעה בעניין הקושי?
5. בשיר העולים מאתיופיה מחפשים דרכים להתמודד עם קשיי המסע. באיזה אופן? הסבר תשובתך ובסס אותה על השיר
6. ציין פרט אחד בשיר שעורר בך רגש כל שהוא (רגש חיובי ורגש שלילי). מהו הפרט ומדוע הוא עורר בך רגש זה?

שלב חמישי - שלב הרפלקציה

1. איזה מידע חדש למדת?
2. לאיזה חלק ביחידת ההוראה הכי התחברת(לדיון על העולים, ליחידת הלימוד בראשית י"ב לשיר המסע לארץ ישראל), מדוע?
3. האם השיעור על העולים לארץ ישראל שינה עמדתך בנוגע לנושא? איזו עמדה הוא שינה ומהו השינוי?

נספח - אפשרות לפעילות נוספת

תלמידים שלמדו את בראשית י"ב 1-9 יכולים לעשות השוואה בין היחידה לבין השיר " המסע לארץ ישראל"

1. מהו הנושא המשותף לשיר ולבראשית י"ב 1-9?

בשניהם מתוארת העלייה לארץ ישראל ועל המסע לארץ

2. מהיכן מגיע אברהם ומהיכן מגיעים הדוברים בשיר?

אברהם מגיע מאור כשדים והעולים בשיר מאתיופיה

3. מהם הסיבות לעלייה של אברהם ושל העולים מאתיופיה?

אברהם עולה לארץ מכורח צו האל והעולים מאתיופיה בשל אהבתם לארץ כיהודים

4. עם אלו קשיים התמודד אברהם כדי לבצע את הצו ועם אלו קשיים התמודדו יהודי אתיופיה בדרכם לארץ ובארץ?

הקשיים שהתמודד איתם אברהם:

הקושי פיסוי - בשל גילו המבוגר	ההבטחה לצאצאים ולעם עומדת בסתירה למציאות כי אשתו של אברהם עקרה ואין להם ילדים
קושי רגשי - לעזוב את בית אביו, משפחתו	הבטחת ארץ כנען לצאצאי אברהם עומדת בסתירה למציאות כי "הכנעני אז בארץ", הארץ מיושבת בעם אחר
קושי כלכלי - להתארגן ולמצוא מקור פרנסה	ההבטחות הם לעתיד הרחוק ולכן אברהם לא יזכה ליהנות מהם או לראות את התגשמותם
קושי רגשי - לעזוב את המוכר בפעם השנייה וללכת אל מקום שאינו מוכר	

הקשיים שהתמודדו עימם יהודי אתיופיה במסעם הם הפיזיים: הליכה האינסופית (המִדְבָּר לא נִגְמַר), הסכנות שארבו בדרך (וּבְלִילָה תִּקְפוּ שׁוֹדְדִים), מבוגרים וילדים, נאלצו לעבור דרך קשה ומלאה סכנות, כיוון שנאסר על היהודים לצאת מאתיופיה, היו הורים שנאלצו לשלוח את ילדיהם למסע ונשארו באתיופיה. פרידה מההורים, מהמשפחה הגרעינית

5. כיצד מתמודד אברהם עם הקשיים וכיצד יהודי אתיופיה מתמודדים עם הקשיים?

דרך ביצוע הצו אפשר להסיק שאמונתו של אברהם באלוהים סייעה לו להתמודד עם הקשיים. חשוב לציין שהמחבר לא מתייחס או מציין את תחושות אברהם בניגוד לשיר שבו העולים מנסים להיאחז באור הירח, בקולה המרגיע של האם, הצפייה להגיע לארץ הקודש, שהם כבר קרובים לארץ ישראל,

6. מהו הקושי אתו התמודד אברהם ומהו הקושי איתו התמודדו יהודי אתיופיה עם הגיעם לארץ?

אברהם הגיע לארץ מיושבת ואילו יהודי אתיופיה גילו חוסר הכרה ביהדותם על ידי הממסד הרבני (לו הִיְתָה לְצַדִּי, הִיא הִיְתָה יְכוּלָה / לְשַׁכְנַע אוֹתָם שְׂאֲנִי יְהוּדִי)